

Interkulturalni stavovi hrvatskih srednjoškolaca

Multikulturalizam i interkulturalizam danas su svakako moderna društvena pojava i promjena koja ima duboku povijest i nije samo, kako neki misle, strukturalno-funkcionalne naravi. Naime, pitanje stanja pojedinačne i opće svijesti, odnosa među ljudima, sve do njihovih stavova prema svakodnevnom životu postmodernoga, globalizirajućega i otvorenog svijeta daleko je složenije. Stvaranje nužnih pretpostavki za takav život nisu samo stanja političke kulture građana nego i kvaliteta njihova življenja, kao i stilova njihova socijalnog ponašanja. A njih treba izgrađivati, formirati i socijalizirati; na njih se može i treba utjecati. Na tom putu, međutim, stoje mnoge teškoće i zapreke koje valja istražiti, analizirati i osvijetliti kao nužna polazišta prema snošljivoj društvenoj participaciji novih Europljana i građana svijeta. U današnjim varijantama brojnih društvenih izazova interkulturalizam i multikulturalizam sigurno su jedni od važnijih čimbenika.

Sama multikulturalnost europskog kontinenta kao njegova stara realnost pripomogla je u posljednjih petnaestak godina nacionalnom i državnom oblikovanju identiteta više manjih naroda, što nikako ne treba proturječiti međusobnoj suradnji, unatoč povremeno različitim napetostima, etnocentrizmu, ksenofobiji, konfliktima pa, nažalost, i oružanim sukobima. Naime, nikada posjedovanje vlastitoga (nacionalnog, vjerskog, kulturnog, jezičnog i drugog) identiteta ne smije proturječiti drugima, koji su u tome različiti. Interkulturalizam se upravo i pojavio kao potreba uravnoteženja među različitostima s gledišta snošljivosti i pravednosti; poštovanja Drugog i Različitoga. Svijet je preširok samo za Jednoga, samo za Sebe. Umjesto američkog „lonca za topljenje” ili kanadskog „kulturnog mozaika” danas se nude švedske „voćne salate” i puzzle, kojima je svaki i najsitniji dio potreban i važan.

Interkulturalizam je izvorno zamišljen kao proces u kojemu nema jednostranog davanja ili primanja, u kojemu bi netko unaprijed bio aktivan,

a netko pasivan — manje ili više važan — već je to ravnopravan odnos bez obzira na različitosti. Prema tome, on tek u suodnosu s drugima pokazuje svoju „optimističnu pretpostavku o spojivosti različitosti” i međusobnom približavanju većih i manjih, jačih i slabijih aktivnom interakcijom. Interkulturalizam izgrađuje, među ostalim, filozofiju poštovanja i prožimanja; socijalno-etičku i političku zaštitu manjina; dodire s nedovoljno poznatim te druge ovisnosti među ljudima.

Prije nepunih trideset godina u Europi tada rastućih novovjekih ekonomsko-migrantskih kretanja Louis Porcher je prema projektu tadašnjega Europskog savjeta izradio elaborat *The education of the children of migrant workes in Europe: Interculturalism and teacher training*, koji je polazio od zahtjeva za boljim obrazovanjem migrantske djece u školama; istina, i svojevrzne iluzije kako će sve veći problemi time biti riješeni, no oni su mnogo teži i kompleksniji a da bi ih škola i nastavnici mogli riješiti, ma koliko ti pedagoški aspekti bili važni. Školska odgojno-obrazovna praksa, istina, ima vrlo bitno mjesto i ulogu, osobito u izgrađivanju snošljivih odnosa i oblikovanju stajališta prema sustavu demokratskih i građanskih vrijednosti mladih. Suvremeno strukturiran školski kurikulum treba artikulirati sadržaje, programe, metode rada i postupke nastavnika koji se neće odnositi samo na stjecanje znanja nego će, promatrajući svijet iz različitih filozofskih kutova i širina, u neposrednim dodirima razgrađivati različite socijalne stereotipe, predrasude i stigmatizaciju među ljudima.

Tekstovima koji slijede u tematskom bloku sažeto se izlažu, makar i sa stanovitim vremenskim odmakom, rezultati nekoliko, u posljednjih deset godina, sukcesivno provedenih znanstvenoistraživačkih projekata unutar Zavoda za pedagogiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, rađenih uz financijsku i stručnu pomoć Ministarstva znanosti i tehnologije RH te Ministarstva prosvjete i športa RH. Tim su se istraživanjima

najprije nastojali poredbeno utvrditi genealogija i transferi modela interkulturalizma u zemljama koje su se s tim problemima više i snažnije susretali u svojoj društvenoj strukturi i svakodnevnom životu, ali i različitim pokušajima njihova rješavanja. Usto su empirijski istraživana demokratska i interkulturalna obilježja srednjoškolaca u Hrvatskoj kao pretpostavke za izradu školskog kurikuluma s gledišta bitnih obilježja hrvatske nacionalne kulture. Sve je to bilo usmjereno krajnjem cilju – izradi metodologije i strukture nacionalnog kurikuluma kao pretpostavke suvremenih promjena našega odgojno-obrazovnog i školskog sustava.

Demokratska, interkulturalna i moralna obilježja hrvatskih srednjoškolaca u okruženju različitih društvenih događanja posljednjih desetak godina osjećat će se, bez obzira na općenite, razvojne i socijalizacijske promjene važne za kolektivna i pojedinačna sjećanja i postupanja prema sustavu usvojenih građanskih vrijednosti. Očekivane i objektivne razlike između prvoga i drugog terenskog istraživanja, poredbeno su i sadržajno vrlo indikativne za stanje svijesti naših adolescenata o nekim istim ili sličnim problemima dobivenima u različitim (ratnim i poratnim) okolnostima, primjerice, prema širem i užem društvenom okružju, demokratskim vrijednostima i procesu demokratizacije u Hrvatskoj, multikulturalizmu općenito, nekim etičkim i životnim dvojbama, socijalnoj distanciji prema nacionalnim, etničkim i religijskim skupinama, socijalizaciji i nekim devijantnim po-

javama, odnosu prema vlasti, različitim pojavama neizvjesnosti i anksioznosti s gledišta analize nacionalne kulture, europeizaciji hrvatskog školstva i drugim interkulturalnim odnosima.

Empirijski istraživački rezultati koji se analiziraju u radovima što slijede nastali su krajem 1998. godine na uzorku od 3 970 učenika (od I. do IV. razreda, odnosno od I. do III. ako školovanje traje tri godine), 371 profesora te 2 011 roditelja dotičnih učenika iz 26 gradova i 41 različite srednje škole (od toga broja u 38% gimnazija, 42% stručno-tehničkih i 20% industrijsko-obrtničkih škola). Prvo istraživanje, koje se u nekim radovima komparativno analizira ili samo spominje, provedeno je 1993. godine u 26 gradova (odnosno među učenicima nekih gradova u ratnom progonstvu), te na uzorku od 2 715 učenika (bez profesora i roditelja). Škole su bile (u oba istraživanja) iz svih krajeva Hrvatske, tj.: Bjelovara, Čakovca, Dubrovnika, Đakova, Gospića, Karlovca, Koprivnice, Krapine, Opatije, Osijeka, Pazina, Petrinje, Požege, Pule, Rijeke, Rovinja, Samobora, Siska, Slavenskog Broda, Splita, Šibenika, Varaždina, Vinkovaca, Virovitice, Zadra, Zagreba. Voditelj projekata bio je Vlatko Previšić, a istraživači na projektu – u različitom vremenskom i sadržajnom angažmanu: Vlatka Domović, Zlata Godler, Neven Hrvatić, Stjepan Jagić, Đurđa Jureša-Persoglio, Vjeran Katinarić, Antun Mijatović, Elvi Piršl, Koraljka Posavec, Gordana Uzelac, Dijana Vican, Vinko Zidarić, Amzi Zimberić, Ante Žužul.

Vlatko Previšić